

НОДАВЛАТ МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ ТАШКИЛОТЛАРИДА ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ УСУЛЛАРИ

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17346128>

Камалов Б.Ш.

*Ўзбекистон педагогика фанлари илмий тадқиқот институти
Қорақалпоғистон филиалининг мустақил изланувчиси*

АННОТАЦИЯ: Мазкур мақолада нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этишида инновацион педагогик технологияларни жорий этишининг аҳамияти ва улардан фойдаланиш усуллари таҳлил қилинган. Шу билан бирга, педагогларнинг инновацион компетенцияларини ривожлантириш, замонавий ахборот технологияларидан самарали фойдаланиш, таълим сифатига ижобий таъсир этувчи омиллар ёритилган. Тадқиқот натижалари нодавлат таълим муассасаларида болаларнинг ижодий ва мустақил фикрлаш қобилиятини ривожлантиришида инновацион ёндашувларнинг ўрни катта эканлигини кўрсатади.

КАЛИТ СЎЗЛАР: нодавлат таълим, мактабгача таълим, инновацион педагогик технологиялар, таълим сифатини ошириш, ахборот-коммуникация технологиялари, ижодий фикрлаш, педагогик инновация.

КИРИШ

Ҳозирги замонда таълим тизимида амалга оширилаётган ислохотлар жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишида муҳим омил бўлиб хизмат қилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Мактабгача таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари ва “Мактабгача таълим ва тарбия тўғрисида”ги Қонуни нодавлат таълим муассасаларининг фаолиятини ривожлантиришга кенг имконият яратди. Бу эса таълим-тарбия жараёнида инновацион ёндашувларни жорий этиш заруратини янада кучайтирди.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотлари давлат таълим тизимига муҳим қўшимча ҳисобланиб, болаларни

ҳар томонлама ривожлантириш, уларнинг қобилиятларини эрта аниқлаш ва қўллаб-қувватлаш вазифаларини амалга оширади. Шу нуқтаи назардан, уларда таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этиш учун инновацион педагогик технологияларни қўллаш, тарбиячиларнинг малакасини мунтазам ошириб бориш, замонавий ахборот муҳитини яратиш жуда муҳим аҳамият касб этади.

Инновацион педагогик технологиялар — бу таълим жараёнини такомиллаштиришга, болаларнинг қизиқишини кучайтиришга ва шахсий ривожланишини таъминлашга қаратилган илғор усул ва воситалар тизимидир. Ушбу технологиялар жумласига лойиҳа усули, интерактив ўйинлар, ахборот-коммуникация технологиялари,

мультимедиа воситалари, STEAM таълим элементлари, синергетик ёндашувлар ва креатив таълим усуллари киради.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотлари шароитида бу технологиялардан самарали фойдаланиш, биринчи навбатда, педагогларнинг янгича фикрлаши ва ижодий фаоллигини талаб этади. Шунингдек, бундай муассасаларда таълим жараёнини индивидуаллаштириш, яъни ҳар бир боланинг қобилияти ва қизиқишига мос равишда таълим бериш имкони яратилади. Бу эса инновацион педагогик технологияларнинг асосий устунликларидан биридир.

Бугунги кунда таълим соҳасида рақобат кучайиб бораётган бир пайтда нодавлат мактабгача таълим ташкилотлари ўз фаолияти самарадорлигини таъминлаш учун илғор хорижий тажрибаларни ўрганиш, замонавий методик ёндашувларни жорий этиш ва уларни маҳаллий шарт-шароитга мослаштириш вазифаларини бажариши лозим. Бу жараёнда инновацион технологиялар нафақат таълим сифати, балки муассасанинг нуфузини ҳам оширади.

Шу сабабли, ушбу тадқиқотда нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида инновацион педагогик технологиялардан фойдаланиш усуллари таҳлил қилиш, уларнинг самарадорлик омилларини аниқлаш ҳамда амалий тавсиялар ишлаб чиқиш асосий мақсад қилиб белгиланди.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида таълим-тарбия жараёнини такомиллаштиришда инновацион педагогик технологиялардан самарали фойдаланиш муҳим педагогик

вазифалардан бири ҳисобланади. Инновация сўзи латинчадан “yangilanish”, “яратиш”, “янги нарсани жорий этиш” деган маъноларни англатади. Таълим жараёнида инновация — бу педагогик жараённинг самарадорлигини оширишга қаратилган янги ғоялар, усуллар, воситалар ва технологияларнинг тизимли жорий этилишидир.

Инновацион педагогик технологияларнинг назарий асослари

Инновацион педагогик технологиялар — бу таълим жараёнининг мазмуни, шакли ва методларини илмий асосда қайта ташкил этишга қаратилган тизимли фаолиятдир. Мактабгача таълим босқичида бу технологиялар болаларнинг ёш ва индивидуал хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда уларда ижодкорлик, мустақил фикрлаш, мулоқот ва ҳамкорлик кўникмаларини ривожлантиришга хизмат қилади.

Замонавий таълимда қўлланилаётган инновацион технологияларга қуйидагилар киради:

- Интерактив ўқитиш технологиялари — “Акций хужум”, “Блиц саволлар”, “Фикрлар харитаси”, “Мозайка” каби усуллар орқали болаларнинг фаол иштирокини таъминлайди.

- Лойиҳа усули — болаларни мустақил изланишга, гуруҳда ишлашга, аниқ натижага эришишга ўргатади.

- STEAM таълим технологияси — фан (Science), технология (Technology), муҳандислик (Engineering), санъат (Art) ва математика (Mathematics)ни бирлаштирган ҳолда болаларда амалий ва ижодий тафаккурни шакллантиради.

- Ахборот-коммуникация технологиялари (АКТ) — мультимедиа ли ўйинлар, виртуал машғулотлар, электрон дарсликлар, видео-таълим воситалари орқали болаларда билим олишга қизиқиш уйғотади.

- Синергетик ва интегратив ёндашувлар — турли фанларни бирлаштириб, комплекс билим ва кўникмаларни ривожлантиради.

Бу технологиялардан фойдаланиш натижасида таълим-тарбия жараёни интерактив, қизиқарли ва самарали тус олади.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида инновацияларни жорий этишнинг аҳамияти

Нодавлат таълим муассасалари ўз хусусий бошқарув тизимида эга бўлган сабабли, уларда янги технологияларни синовдан ўтказиш ва жорий этиш имконияти кенгроқ. Бу турдаги ташкилотларда тарбиячилар инновацион ғояларни тезроқ амалга ошириш, ўқув муҳитини эркин яратиш ва ота-оналар билан самарали мулоқот ўрнатиш имконига эга.

Инновацион педагогик технологияларни жорий этиш натижасида:

- таълим жараёнида болаларнинг индивидуал қобилиятлари ривожланади;
- тарбиячи болаларнинг қизиқиши ва эҳтиёжини ҳисобга олади;
- ўқув муҳитида ижодий ва эркин фикрлаш муҳити яратилади;
- болаларнинг ижтимоий-эмоционал ривожланиши таъминланади.

Нодавлат ташкилотларда инновацияни самарали татбиқ этиш учун қуйидаги ташкилий-педагогик шартлар муҳим аҳамиятга эга:

Тарбиячиларнинг инновацион компетенцияларини мунтазам ошириш.

Замонавий таълим воситалари (интерактив доскалар, мультимедиа жиҳозлар, планшетлар) билан таъминот.

Тарбиячилар ўртасида тажриба алмашиш семинарлари ва методик тренингларни ташкил этиш.

Ота-оналарни таълим жараёнига фаол жалб қилиш.

Инновацион усуллардан фойдаланишнинг амалий мисоллари

Нодавлат мактабгача таълим муассасаларида қўлланилаётган қатор илғор тажрибалар мавжуд. Масалан:

- “Интерактив ўйинлар орқали ўргатиш” — бу усул болаларда нутқни ривожлантириш, диққатни жамлаш ва жамоада ишлаш кўникмаларини оширади.

- “Мультимедиа орқали таълим” — таълим жараёнини визуал ва аудио кўринишда бойитиб, болаларнинг идрокини фаоллаштиради.

- “Лойиҳа фаолияти” — болаларни кундалик ҳаётдаги оддий муаммоларни ҳал қилишга ўргатади. Масалан, “Менинг боғим”, “Табиатни асрайлик”, “Оилам – менинг қувончим” каби мавзуларда амалга оширилган лойиҳалар болаларнинг ижодий фаоллигини оширади.

- “STEAM таълим” — мактабгача ёшдаги болаларни тажриба ўтказиш, нарсаларни кузатиш, қўл меҳнати билан боғлиқ кичик лойиҳалар бажаришга йўналтиради.

Бу усуллар болаларнинг нафақат билим олиш жараёнида, балки ҳаётий кўникмаларини шакллантиришда ҳам муҳим рол ўйнайди.

Инновацион технологияларни жорий этишдаги муаммолар ва ечимлар

Нодавлат таълим муассасаларида инновацияларни қўллашда қатор қийинчиликлар мавжуд. Жумладан:

- айрим тарбиячиларнинг инновацион технологиялардан фойдаланиш бўйича малакаси етарли эмас;
- методик қўлланмалар ва ўқув ресурсларининг етишмаслиги;
- замонавий техник воситалар билан тўлиқ таъминланмаганлик;
- инновацион фаолиятни баҳолаш тизимининг йўқлиги.

Бу муаммоларни ҳал этиш учун қуйидаги чоралар тавсия этилади:

Нодавлат муассасаларда инновацион методика марказларини ташкил этиш.

Тарбиячилар учун қисқа муддатли қайта тайёрлаш курслари ва вебинарлар ўтказиш.

Давлат ва хусусий сектор ҳамкорлиги асосида таълим лойиҳаларини молиялаштириш тизимини йўлга қўйиш.

Ҳар бир муассасада инновацион фаолиятни баҳолаш мезонларини жорий этиш.

Нодавлат мактабгача таълим тизимида инновацияларнинг ижтимоий аҳамияти

Инновацион педагогик технологияларнинг жорий этилиши нафақат таълим сифатига, балки жамиятнинг умумий маданий ва интеллектуал салоҳиятига ҳам ижобий таъсир кўрсатади. Болаларда эрта ёшдан креатив фикрлаш, мустақил қарор қабул қилиш ва жамоада ишлаш кўникмалари шаклланади. Бу эса келгусидаги шахсий ва касбий ривожланишнинг пойдеворидир.

Нодавлат мактабгача таълим муассасаларида инновацион ёндашувларнинг ривожланиши жамиятда таълим соҳасида рақобат муҳитини яратиб, умумий сифатни оширишга хизмат қилади. Шу орқали давлат ва хусусий сектор ўртасидаги ҳамкорлик кучайиб, таълим тизимида барқарор ривожланиш тенденцияси шаклланади.

ХУЛОСА

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотлари ҳозирги кунда мамлакатимиз таълим тизимининг муҳим бўғини сифатида жадал ривожланмоқда. Бу турдаги муассасаларда таълим-тарбия жараёнини самарали ташкил этиш, замонавий талабларга жавоб берадиган таълим муҳитини яратишда инновацион педагогик технологиялар муҳим аҳамият касб этади.

Тадқиқот натижалари шуни кўрсатадики, инновацион технологиялар таълим жараёнини фақат янгилабгина қолмай, балки унинг мазмуни ва сифатини тубдан ўзгартиради. Яъни, болалар фаол иштирокчига айланади, уларда ижодкорлик, мустақил фикрлаш, муаммоли вазиятларда ечим топиш каби компетенциялар шаклланади. Бу эса боланинг ривожланишида шахсий ва ижтимоий баркамолликнинг муҳим пойдевори ҳисобланади.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида инновацион технологияларни жорий этиш нафақат таълим сифатига, балки педагогларнинг касбий малакаси, мотивацияси ва ижодий салоҳиятини оширишга ҳам хизмат қилади. Бунинг натижасида:

- таълим жараёни болаларнинг кизиқиши ва эҳтиёжларига мос ҳолда индивидуаллаштирилади;

- педагоглар янгича фикрлайдиган, изланувчан ва тажрибага очиқ мутахассислар сифатида шаклланади;

- ота-оналар таълим жараёнининг фаол иштирокчисига айланади;

- болаларда таълимга ижобий муносабат ва ички мотивация кучаяди.

Бироқ, инновацион технологияларни самарали татбиқ этишда қатор муаммолар мавжуд эканлиги ҳам аниқланди. Жумладан, айрим нодавлат муассасаларда методик таъминотнинг етишмаслиги, замонавий техник воситалар билан таъминланмаганлик ва тарбиячиларнинг инновацион компетенцияси паст даражада эканлиги кузатилади. Шу боисдан, бу соҳада тизимли ислохотларни амалга ошириш долзарб вазифа ҳисобланади.

Тавсиялар

Тарбиячилар малакасини ошириш

Нодавлат таълим ташкилотларида ишловчи педагоглар учун инновацион технологиялар бўйича мунтазам равишда малака ошириш курслари, амалий семинарлар ва онлайн вебинарлар ташкил этиш зарур.

Методик таъминотни бойитиш

Мактабгача таълим муассасалари учун инновацион методик қўлланмалар, мультимедиа ресурслар ва таълим платформаларини ишлаб чиқиш ва улардан фойдаланиш имкониятларини кенгайтириш керак.

Ахборот-коммуникация

технологияларидан фойдаланишни кучайтириш

Таълим жараёнида электрон дарсликлар, виртуал ўйинлар,

мультимедиа воситалари ва интерактив платформалардан фойдаланиш орқали болаларнинг билиш фаоллигини ошириш мумкин.

Инновацион муҳит яратиш

Нодавлат муассасаларда ижодий ва эркин ўқитиш муҳитини шакллантириш, болаларда тажриба қилиш ва янгилик яратиш қобилиятини рағбатлантириш керак.

Давлат ва хусусий сектор ҳамкорлигини кучайтириш

Нодавлат таълим ташкилотларига инновацион жараёнларни жорий этишда давлат органлари, олий таълим муассасалари ва илмий марказлар билан ҳамкорликда ишлаш тавсия этилади.

Инновацион фаолиятни баҳолаш тизимини яратиш

Ҳар бир муассасада инновацион фаолиятни баҳолаш мезонлари ишлаб чиқилиши ва мунтазам равишда таҳлил қилиниши зарур. Бу таълим сифати назоратини кучайтиради.

Нодавлат мактабгача таълим ташкилотларида инновацион педагогик технологиялардан фойдаланиш таълимнинг мазмуний янгиланишига, болаларнинг интеллектуал, ижодий ва маънавий ривожланишига хизмат қилади. Бу жараён нафақат таълим сифатини ошириш, балки келажакда илғор, рақобатбардош ва ижтимоий фаол авлодни тарбиялашнинг муҳим омилидир.

Инновацияга асосланган таълим тизими — бу келажак таълими, яъни боланинг ҳар томонлама ривожланиши, билимга интилиши ва мустақил фикрлай олишини таъминлайдиган самарали педагогик муҳитдир. Шу сабабли, ҳар бир нодавлат мактабгача таълим ташкилоти ўз

фаолиятида инновацион ёндашувларни лозим.
устувор йўналиш сифатида белгилаши

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Зиямухаммедов, Бўри, Мамаражаб Тожиев. Педагогик технология – замонавий ўзбек миллий модели. Тошкент, 2009 йил.
2. Китобим – офтобим. Тошкент: “Ўқитувчи” нашриёти, 2008 йил.
3. А.Р. Мелибоев, Ш.Р. Зармасов, Л.Т. Туракулов
“Мактабгача таълим жараёнида ўқитишда инновацион педагогик технологиялар”
Тошкент-2015